

Prek Save.

(Zložil Kračmanov Matija.)

Sava, kako ti deroč
Postál je val nocoj to noč!
Tik brežnih tečeš skor ovér,
Pa le narastaš v eno mer.

Oh naj sem tičica nebés!
Kakó bi lahko zletel èrez,
Al naj sem tvojih vód postrv,
Ne prašal bi za most al brv.

Al nimam tičjih ne kreljút
In tudi ribjih ne plavút,
Mostove in brví pa je
To noč pobrala Sava vse.

Hoj, čuješ ti, ki tvoj je brod,
Ki voziš se od tam do tod,
Ki veš valovom stati v bran,
Prepeljaj me na uno stran.

Bedák le dela sebi v kvar,
Ne vozim za nobén denár,
Poglej le val, vrtincev poln,
Pogoltnili bi moj mi čoln.

Al tí povéj mi, moj junák,
Pa kak opravek ímaš tak,
Da siliš tak na ono stran
In prek bi rad bil prepelján?

Znan ti je grajski lepi vrt,
Ki je za proste nas zaprt,
Al zlati ključ odpré skriváj
Za nas ga tudi kdaj pa kdaj.

Iz njega kupil sem si rož,
Kakoršnih tukaj ne dobóš,
Pa sem jih lepo v šopek zbral
In svojemu dekletu dal.

Zató pa rad bi vedel zdaj,
Al dekle jim priliva kaj,
Al šopek je zelèn al suh,
Al íma še poprejšni duh.

Al dekle moje blizo ni,
Prek Save daleč tam stoji,
Zató pa bil na ono stran
Tak silno rad bi prepelján.

Zdaj pa celó ne vozim te,
Junák, ki imá rad deklè
In ki jo ljubi prav zarés,
Brez čolna tudi pride črez.

Zaprašil sem se v Savni val,
Preplaval sem črez vódo kmal,
Prijazen bil je val z menój,
Vrtín mi djal: nič se ne boj.

Če plavati ne znaš, ne veš,
Zakáj prek vode ljubít greš?
Le glej, za te ni moj čolnič,
Postani riba al pa ptič.

Obá pa sta mi rekla to,
Da vode ljubih ne žeró
Nič več, od kar Leander mlad
Dobil je v njih vročini hlad.

Požéri ti vrtinec čoln,
Kedar bo najbolj z blagom poln,
Potopi te povodni mož,
Kedar na sredi vode boš.

Od ljubim blagih vod podprt
Pritečem kmal na ljubčín vrt,
Na ljubènem vrtu šopek moj
Precvita ves veselih boj.

Al ne! še prejmi tísoč hval
Za dobri svet, ki si ga dal;
Čolnár! ne bodi ná me hud,
Da sem bil tako ná te ljut.

Priliva mu, postál ni suh,
Iz njega gre poprejšnji duh,
In meni nikdar žal ne bo,
Da ljubít šel sem črez vodó.

Pustinci.

(Studija Adalberta Stifterja poslovenjena.)

II. Hiša na pustini.

(Dalje.)

Trdo uro hodá od konjskega brda stala je hiša, ali prav za prav prostorna kočá. Stala je na kraji pustine, daleč proč od vsake ceste človeškega občénja. Stala je čisto sama in zemlja okoli nje je bila tudi pustina, le drugačna od one, kjer je dečak kozice pasel. Hiša je bila zgoli lesena, imela je dve sobi in čumnato od zadi, vse iz močnih in začrnelih podpór in tramov, kjer je viselo več vrčev, popisanih z lepimi napitnicami.

Okna, svella in prostorna, gledala so na pustino in okoli hiše so bili postavljeni hlev, šupa in skedenj. Tudi vrtič je bil pred hišo, v njem je raslo zeleničje in sočivje, bezgov grm in stara jablana — bolj vstran pa so stale še tri črešnje in nekaj bornih sliv. Studenček je curljal memo hiše, mrzel ali majhen, stakal se je po visokem močnem deblu v koritce, ktero je bilo iz enega samega kamena izdolbeno.

V tej hiši je bilo kaj samotno postalo; stanovali so v njej le priletan oče in stara mati in še starejša babica — in vsi ti so bili žalostni, kajti odšel je bil daleč na ptuje on, ki je oživiljal hišo s svojo mladostno postavo, on, ki je bil veselje vsem. Res, da je še malehna sestra igrala si na pragu, ali ta je bila še celó premajhna in je bila še preneumna, pa je vedno popraševala, kdaj spet pride bratec Feliks. Ker je oče imel oskrbljevati polje in travnik, najeli so drugega pastirja; ali ta je na pustini pticam locnje nastavljal in zgodaj s paše gonil in koj po večerji zaspával. Vse bitja na pustini so žalovala za lepim kodrastim dečkom, ki jih je bil zapustil in šel od njih.

Bil je žalostno lep dan, ko je šel. Njegov oče je bil pameten in tih mož, ki mu nikoli ni rekel žale besede, in mati ga je ljubila, kakor punčico v lastnih očéh — in iz njenega srca, ktereга je večkrat in rad poslušal, srkal je tisto mehko in obilnost fantazije, ki jo je ona imela pa je ni mogla na kaj obrniti nego na samo golo ljubezen do svojega sina. Očeta je spoštovala kakor gospodarja, ki se mora noč in dan tako truditi za vsakdanje potrebe, kajti pustina je bila skopa in je le po velikem trudu dajala pičel pridelek in dostikrat še tega ne, kedar je Bog vroče leto črez njo poslal. Zato sta pa živela v mirnem zakonu in sta se po dolžnosti srčno ljubila in podpirala v sili in potrebi. Dečec tedaj ni vedel nikoli za tisto strupeno in smodno roso za otročje srce, namreč za zdražbo in prepir, razun kedar je kak trkav kozel zméšnjavo napravil; ali tega je pa vselej s pestmí pošteno nabunkal in ugnal, kar je najupornejša živina trpela od njega, pa tudi le samo od njega, ker je dobro védela, da jej je on varuh in svesten branitelj. Oče je pač sina tudi rad imel in gotovo ne manj od matere, toda kakor so prosti ljudje sramožljivi, ni pokazoval te ljubezni, najmanj pa sinu — ali bila mu je vendar dobro poznati po nemiru, kakó je iz hiše in v hišo hodil, in po pogledih, ki jih je pogosto proti konjskemu brdu obračal, kedar se je namerilo, da je dečec kesneje od navade s pustine prignal — in dečec je vedel za to ljubezen in jo poznal prav dobro, dasiravno se ni razodevala.

Od takih roditeljev mu ni bilo nikakoršnega upora, ko jim je naznanil, da je odločil na ptuje iti, ker mu ni več doma ostati. Tudi je bil oče že zdavna zapazil, kako mu dete trpinčijo domišljije in stvari, kakoršnih on sam od mlada nikoli ni imel; menil je torej, da je tega pustinska samota kriva, pa je mislil, kako bi se temu pomagalo. Mati ni sicer nič nenavadnega pri sinu opazila, ker je tako njeno srce prav za prav le v njegovem tripalo, pa je vendar po nekakem temnem nagibu dovolila, naj le odpotuje in gre na ptuje, da tamkaj dopolni, česar mu je treba.

Še enega je bilo treba prašati, ne očetu in materi, ampak njemu, namreč babice. Babice sicer ni tako rad imel, kakor mater, njo je le bolj častil in spoštoval; pa je bila tudi ona tista, ki je iz

nje predel konce tistih niti, ki je tkal iz njih najpred svoje radosti na pustini, potem pa svoje srce in vso prihodno osodo. Mejo človeškega življenja že davno prestopivši sedévala je kakor senca zadej za hišo na solncu vedno samotno in vedno sama v družbi svojih ranjeih, v mislih nazaj preživljáje svoje notranje in vekomaj dolge dogodbe. Ali tako, kakor je tu sedela, ni bila navadna podoba neprilicne starosti, ampak ko je tedaj tega ali onega svojih notranjih stvorov ogovorila, kakor da živi in se giblje pred njo; ali kedar se je ljubko snehljala, ali molila, ali sama s seboj govorila, v čudovitem stanju med topostjo in miselnostjo, med bezumnostjo in duševno obilnostjo: kazala je, djal bi, takrat kakor mogočna podrtina nazaj na znamenito bitnost, in človek, poznavavec ljudi, ko bi bil kdaj takošen sem prišel, spoznal bi bil lahko iz malo tistih bliskov, ki so kdaj pa kdaj iz nje še švigali, da se je tukaj izživelo živénje, polno čisto nenavadne umišljije, neznane ljudem okoli nje živečim, neznane sami njej, in preživene od maloznatne pustinarice. Njena čutljiva hči, mati dečkova, bila je njej le slabo v tem enaka. Ta stara žena je célo truda polno živénje brala le eno knjigo, sveto pismo; ali v teh bukvah je brala in umišljala sedemdeset let. Zdaj sicer že ni več brala, pa si tudi nikomur ni brati dajala, ali včasih je cele vrste iz prerokov na glas govorila, in vsega njenega bistva se je prijel način teh bukev, da je bila nazadnje navadna njena govorica nekako pluja, rekel bi, jutrovska. Dečku je pripovedovala svete povesti, pa je on tukaj večkrat popoldne ob nedeljah čepel pri bezgovem grmu — in kedar so prišli čudeži in junaki in strašni boji in sodbe božje — in kedar se je babica v navdušenje zagovorila in je stari duh premagal slabost svojega trupla — in ko je zdaj zamaknjena nazaj v dneve svoje mladosti začela z velimi usti milo in goreče govoriti z nekim bitjem, ki ga on ni videl, in z besedami, ki jih on ni umel, ki jih je pa živo genjen po naturnem nagibu za njo občutoval, in ko je okoli sebe zhirala vse junake svojih povesti in njim dodajala lastne svoje ranjke in so vse pomešano zdaj ta, zdaj oni govorili, tedaj ga je znotranja groza strašno obhajala in to toliko bolj takrat, kedar je več ni umel — toda on je široko odprl vsa vrata svoje duše in dal ti fantastični trumi iti va-njo, in drugi dan je vzel vso to vrévo s seboj na pustino, kjer je vse spet ponovil in oponesel.

Tej babici je torej želel še svoj namen odkriti, da bi ga nekoga dne ponevédoma ne zgrešila in se ne žalostila, kakor da bi bil umrl.

In tako je neko jutro zgodaj stal zraven očeta in matere pred vežo, oblečen v siromašno lanenino, pokrit s širokim klobukom, z brinjevo palico v roci in na rami s prteno torbico, kjer sta bile dve srajci in sir in kruh. Zašito v žepu na prsih je imel tisto malo denarja, kar ga je hiša premogla.

Babica, ki je bila vselej prva na nogah, molila je že po svoji navadi sredi travnika klečé na lesenem stolčku, ki ga je s seboj

nosila. Deček obrne oči po obrobji pustine, ki je črno rezalo svetlo obnebje, potem pa stopi k babici ter reče: „Ljuba mati, zdaj grem, ostanite z Bogom in molite za me!“

„Dete, ti moraš ovác čuvati, rosa je prezgodnja in premrzla!“

„Na pustino ne grem, babica, ampak daleč proč v deželo učit se, da za kaj postanem, kakor sem vam že včeraj vse povedal.“

„Da, povedal si“, odgovori ona, „povedal si, dete moje — porodila sem te v bolečinah, pa ti tudi dala darov, da postaneš kakor kdo prerokov — pojdi z Bogom, ali vrni se spet, Jakob!“

Jakob je bilo ime njenemu sinu, ki je tudi nekdanj šel po svetu pred več ko 60 leti, pa ga ni bilo nikoli več nazaj.

Mati — reče še enkrat — podajte mi roko.

Ona mu jo dá; on jo potresa in pravi: Z Bogom, z Bogom!

Amen, amen! reče ona, kakor bi jenjala moliti.

Zdaj se obrne k očetu in materi — srce mu je tako na višek skipelo — nič ne reče, nagloma se oklene matere okoli vrata, in mati poljubi njega jokaje na oboje lice in mu stiska v roko še cekin, ki ga je bila pri birmi dobila in ga vedno shranjevala, toda on ga ni hotel vzeti. Očetu podá samo roko, ker si ni upal objeti ga. Oče mu dela križ na čelo, na usta in na prsi in trda roka se mu trese in okoli ust se mu močno zmigáva. To spazi sin, pa se več ne more zdrževati. Solze se mu uderó, požene se očetu na prsi, oče ga z levo roko za minuto trdo k sebi potegne in kmal spusti in molčé proti pustini potisne. Mati pa ga še enkrat pokliče ter mu reče, naj saj še tudi poblagoslovi malo sestrico, ki so je bili v postelji popolnoma pozabili. Tri križe naredi na spečega angeljeka, potem pa hitro stopi iz hiše in jo pomeri drzno proti pustini.

Hodi zdaj z Bogom, ti nedolžni človek, pa se vrni spet in prinesi nazaj samo to blagotino, ki jo tako nepremišljeno odnašaš.

Ko pride do konjskega brda, vzhajalo je solnce in gledalo v dve odkritosrčni zaupni ali rdeče objokani očesci. Pri hiši na pustini pa je odsevalo od oken in od kose očeta, ki je šel kosit.

III. Pustinci.

Prvi večer je bilo pusto in zapuščeno in očeta in mater je srce bolelo, ko sta v poletnem mraku spat legala in gledala na prazno mesto, kjer je on ležaval. Za tistega človeka, ki je morebiti zdaj le še potoval po trdi cesti in za kterege se nikdo ni menil, pač ga marsikdo zaničeval, pokalo je dvoje po naravi sirovih src v odležni pustinski koči, da ga bode moralo morebiti za vselej pogrešati, toda bolečino je oboje vá se stiskávalo in zá se prenašalo, ker je bilo presramožljivo in preokorno, da jo razodeva.

Prišel pa je dan drugi in tretji in četrti in vsak je razpel ravno tisti svetli lok čez nebo nad pustino ter se iskril dol na okna in

hišno streho, sivo od starosti, ravno tako prijazno in prijetno kakor takrat, kedar je on tukaj bival.

In za tem so prihajali spet dnevi in spet dnevi.

Delo in veselje kmetovo, skozi stoletja enolično in skozi stoletja še nepotečeno, potegnilo je tudi tukaj brez hrupa in magično konec svoje prestare verige skozi kočo in na vsakem njenem sklepu se je držala kapljica pozabnosti.

Babica je kakor prej tako tudi zdaj nosila svoj stolček na travnik in je na njem molila, in ona in mala Martica sta vsak dan popraševali, kdaj da Feliks pride. Oče je kosil rež in ječmen — mati je napravljala sir in vezala snope — in ptuji kozarček je vsak dan na pašo gonil. O Feliksu pa se nič ni vedelo.

Solnce je vzhajalo in zahajalo, pustina je obelévata in ozelenévala, bezeg in jablana sta večkrat cvetla — mala Martica je velika zrasla in je hodila na košnjo in žetvo, toda več ni popraševala, — in babica večno in nerazumljivo dalje živé kakor človek, ki ga je smrt pozabila, tudi ni več popraševala, ker jej je iz spomina zginil ali se pridružil skrivnim podobam njene fantazije.

Polje pustinarjevo se je pačboljšalo, kakor da bi nebesa hotele mu blagosloviti njegovo samoto in mu poplačati, in prišlo mu je že tako dobro, da je kdaj pa kdaj vrečo žita naložil in z lepimi voli odpeljal, za kar je potem tolarje in novice iz širokega sveta donašal. Prišel je tudi nekega dne mizarški tovarš s svojo popotno robo k očetu Miklavžu, pustinarju, in je prinesel pozdravljenje in pismo od Feliksa, in je povedal, da je v velikem in oddaljenem stolnem mestu brbek in priden študent, da ga imajo vsi radi in bi lahko kdaj celó kaplan v veliki stolni cerkvi postal. Mizarja so čez noč pri sebi v hiši zadržali in mu lepo stregli, in ko je drugi dan na drugo stran dalje šel, zapustil je za seboj zgoli veselje. In tako je bilo, da je vsako leto enkrat ali dvakrat kateri popotnik naredil ovinek čez pustino iz ljubezni do lepega prijaznega spretnega mladeniča, ki je bil rad svoji ljubi materi pozdravljenje poslal. Enkrat je celó nekdo prikorakal in je hišico s studencem in bezgom in jablano namalal.

Tudi druge premembe so se začele na pustini. Prišlo je nekega dne mnogo gospóde in so premerili kos pustine, ki ni imela, kar ljudje pomnijo, nikoli gospodarja, in prišel je star kmet z mnogimi sinovi in stesal hišo in začel izmerjeni kos obdelavati. Prinesel je ptujega žita, ki se je na pustini dobro obnašalo, in prihodnje leto se je zibljal cel gozd klasovja tik posesti očeta Miklavža, kjer je prej to pomlad cvetla sama trnika in matere božje čreveljci. Stari kmet je bil prijazen človek, mož poln znanja, in je rad dajal svoj svét in svojo vednost in pomoč prejšnim pustinarjem in je bil dober sosed z očetom Miklavžem. Vozila sta se zdaj obá celó v mesto in sta tam žito dokaj bolje prodajala in na žitnem trgu pri Zlatenku sta bila dobro znana in radi so ju imeli.

S časoma so prihajali novi naselniki; tudi je dala zemljiščna gosposka cesto v Pustince napraviti, da se je časi ktera imenitna kočija v vas pripeljala, kakoršne na pustini še ni bilo videti. Tudi sinovi starega kmeta so se naselili in eden, tako so si na ušesa šeptali, postane pač ženin lepe Marte. In tako je stalo, še predno je sedem let minulo, okoli male stare sive hiše že pet hiš s hlevi in skednji, s slemeni in strehami, in polja in travniki, in pota in ploti so segali četrť ure daleč proti konjskemu brdu, ki je bilo pa še vedno tako samotno kakor poprej; in na Pankračevo je doletela očeta Miklavža radost, da je bil za župana v Pustincih izvoljen — on prvi od vstvarjenja sveta, ki je to častno službo na tem mestu opravljal.

Spet so pretekla leta in leta. Drevesca, tenke šibice, kakor jih je stari sosed prinesel in tudi Miklavžu dal, stala so že zdaj kakor prava gospodarska drevesa in so obilno sadja dajala in vina za požirek ob nedeljah. — Marto je vzel sosed Benedik in imela sta svoje gospodarstvo. — Pustina je obeléla in ozelenéla; ali očetovi lasje so ostali beli, in mati je prihajala že podobna babici; babica sama pa je bila nepokončavna in nepremeljiva in je vedno in vedno za hišo sedela, kakor bi čakala, da se Feliks povrne. Ali videti je bilo, da je Feliks kakor nekđaj Jakob prešel in potihnil za pustino. Tri leta že ni bilo nobenega glasú in nobenega potnika. — V stolnem mestu — celo tje ga je šel Benedik iskat — ni ga bilo najti, in v mestni hiši so mu kancelijski gospodje iz neke knjige povedali, da je šel iz dežele, morebiti celó čez morje. Oče je že jenjal o njem govoriti; Marta je imela dete pa ni mislila na njega: drugi pustinci pa ga niso poznavali in ga tudi ljubili niso, kakor takega, ki jih je nekđaj zapustil in od njih šel; babica je le včasih popraševala po Jakobu: ali materno srce ga je neizbrisljivo v sebi nosilo od tistega dne, ko je šel od doma in jokal jej na njedru — in materno srce ga je nosilo zvečer domu v hišo in zjutraj na polje — in materno srce je bilo tudi edino, ktero ga je spoznalo, ko neko binkoštno saboto priroma po večerni zarji čisto ptuj in ogorel mož s palico v roci in bisago na plečih in postane pred hišo.

„Feliks!“ — „mati!“

En sklik in en pritis na srce.

Materno srce je najlepše in najneizgubivneje mesto za sina tudi tedaj, ko že sive lase nosi — in vsak ima na vesvoljnem svetu le eno tako srce.

Stara žena se je skor na njem zgruzila od ihtenja in on, morebiti že več let sem nobene solze ne vaju, dal je s curkom teči očesnemu potoku, vzdignil jo je k sebi in gladil po sivih laseh ne vidé, da okoli nju stoji oče in sestra in pol vasi.

„Feliks, moj Feliks, od kod si pa prišel?“ na zadnje mati popraša.

„Od Jeruzalema, mati, in od Jordanove pustine. — Bog vas sprimi, oče, in Bog vas sprimi, babica; zdaj ostanem dolgo pri vas, in če bo volja božja, za vselej.“

Pritisne trepetajočega očeta na srce in potem staro babico, ki je skoraj sramožljivo in ponižno na strani stala — in potem še enkrat očeta, lepega starega zarjavelega moža s snežnobelimi lasmi, ki ga je bil še z gostimi in temnimi kodri zapustil in ki je zdaj pred njim stal dvakrat ljubeznjiv po neokretni zadregi, ki ga je vanjo pripravil krasni sin; materno srce pa, svesto si nikdar ne zastaranega prejšnja, ni pokazovalo nič takega; ona ni videla ne njegove postave, ne njegove obleke, oči so jej bile ves čas vprte mu na obličje, pa so se svetile in iskriale in skor skipele od veselja in ponosa, da je postal Feliks tako lep in tako krasen.

Ko se mu nekoliko srce nasiti, spomeni se male Martice; praša za njo in išče je z očmi po tleh okoli — ali mati mu privede cvetočo ženo bistrin in modrin oči, ki je nosila dete v naročju, enako materi božji, kakor jo je večkrat na Laškem namaľano videl — spozná v detetu malo Martico; matere détečje pa si ni upal poljubiti, in tudi ona je stala topa pred njim in je samo ljubeznjivo vanj pogledovala — na zadnje pa se srčno pozdravita in poljubita kakor brat in sestra, in pošteni Benedik mu podá desnico in pravi, da ga je pred dvema letoma strašno daleč skrbno iskal.

„Takrat sem bil v egiptovski deželi“, reče Feliks“, pa tudi tam bi me bili težko izprašali, ker sem bil v puščavi“.

Tudi kmete in njih žene in otroke, ki so se bili pred Miklavovo hišo zbrali in radovedno okoli stali, prijazno pozdravi, sname z glave popotni klobuk, in jim čeravno nepoznanim vsem roko podá.

Zdaj gredó v hišo, in po pustinski navadi je šlo tudi več družin z njimi, in so bili zraven, ko je razkladal darove in znanila. Na stegnih je tiho postalo, ljudje so šli po navadi tega kraja zgodaj spat, in rdeči binkoštni oblaki so še dolgo žareli nad vasjo.

(Dalje in konec prihodnjích.)

Tam za goro.

(Zložil V. K.)

Gora, gora, oj visoka gora,
Vsaki dan črez tebe pride zora,
In se solnce zlato prismeji.
V tebe, v tebe rad okó upiram,
Tjekaj v daljne kraje se oziram,
Stari se spomin mi oživí.

Tamkaj, tamkaj vem za mesto malo,
Tam za goro, v srcu mi je ostalo,
V srcu, ne pozabim ga nikdar!
Tamkaj hišica stóji na trati,
V njej me zibala je draga mati,
Sladke pesme pela mi vsikdar.

Travnik, travnik tam se razprostira,
V travniku potoček hladni 'zvira,
Njezne krog moči cvetličice.
Tam sem nekđaj vil si vence zale;
Zlate ure, hitro so nehale,
Le spomin na nje ostal mi je.

Log, oj log stóji mi tam zeleni,
Tički žvrgolijo v njém miljeni,
Gnezdica si njezna delajo;
In v jesen, čeravno odletijo,
Vendar spet v pomladi pričvrčijo,
Doma svojega ne zabijo.

Mile, mile tamkaj v logu tice,
Pojte, pojte sladke veselice,
Naj jih sliši moja mamica!
Njej povejte, sinko da žaluje,
V malo hišico nazaj zdihuje,
Kjer je dete nekđaj zibala.

Dnovi, dnovi so detinstva mili
Prešli vsi, ne bodo se vrnilí,
Njih sladkost ne čuti več srcé.
Doba grenka pride, da ločiti
Mora se mladenč, po svetu iti
Sreče iskat, ki domá le je.

Gora, gora, oj visoka gora,
Vsaki dan črez tebe pride zora,
In prismeje solnce zlato se;
V tebe, v tebe rad se oziravam,
Da spomin na zoro oživljam,
Ki tam za tebé svetíla je!

O čarovnih zeliščih.

(Spisal I. Tušek.)

(Konec.)

V.

Težko je najti pravih vzrokov tej čudni zmešnjavi. Toliko je gotovo, da so k čarovniji mnogo pripomogli hudobneži, ki jim ni bilo težko zapeljati in omamiti siromašnih in moralno zanemarjenih žensk, obdarovanih vrh tega tudi s preživo vero na osebnost hudičevo. Saj ni bila ne ena čarovniška pojedina brez pijačevanja in brez nečistosti. Ljubovanje z dozdevnim vragom je zmešalo um ženskam poprej, kakor moškim, ker so one veče občutljivosti in živeje domišljije; zato je pa bilo pravih in dozdevnih čarovnikov mnogo manj, kakor čarovnic.

Rekel bi, da so po Sloveniji trosili čarovnijo najbolj cigani. Morebiti, da pred njihovim prihodom v Evropo naš narod ni znal za čaravnice, in da so ga seznanili še le ti z njimi. Okoli leta 1417 so prišli prvi cigani na Ogersko in od todi v bližnjo Slovenijo. Brezbožni in nagnjeni k čarovniji, kakor so bili, našli so v prebivavcih teh krajev pripravne učence. Marsiktera čaravnica je pri sodbi hudiča tako popisala, da se njen popis popolnoma vjema z razkuštrano podobo ciganskega capina.

To po samotah živeče ljudstvo nima skorej nikakega hišnega orodja, ni pa nobena družina brez sreberne čaše. Čudno je, da pri čarovniških pojedinah se je iz hrasta tekoče vino napijalo vselej v srebernih čašah.

Vrag mnogokrat osebam, ki so se mu zapisale, vpraska v vrat, v roko ali v prst znamenje, ki ga potem s hostijo drgnejo, da nikdar ne izgine. Da je še zdaj ciganov, ki imajo taka znamenja, tega sem se prepričal letošnje velike noči v hrvaškeji Posavini.

Pa naj je bil človek še tako sirov, še tako moralno zanemarjen, vendar nikakor še ni jasno, kako in zakaj je bilo vsakovrstnim zapeljivcem mogoče, da so tako nenavadno čudno zmedli mu pamet. Morali so temu biti občeni, po vsi Evropi veljavni vzroki.

K spoznanju teh vzrokov nas utegne pripeljati samo ta okoljščina, da so še zdaj med prostim ljudstvom vseh narodov v večji ali manjši meri ostanki poganskih navad in razvad, med tem ko se mu krščanske misli o svetu niso še popolnoma vcepile v mozeg. V ljudskih vražah živé še zdaj stare poganske duhovnice kot prerokovavke in zdravnice. Naše modre ženice vedno še opevajo mrličé („naricajo“), zagovarjajo nesreče in zdravijo po čarovniški. Tedaj čarovništvo ni

druzega, nego občni boj krščanskega načela s poganstvom. Ves ta boj je bil bezumen v toliko, da se ni vpotrebilo pravo orožje. Edino orožje zoper čarovnijo je poduk.

Ciganskemu prerokovavcu in čarovniku so bili znani pripomočki, s katerimi so ljudje od nekdaj mamili si občutke in dražili razuzdano domišljijo. Z opijem se je seznanil bil že v nekdanji svoji domovini na Indu; še zdaj je le malokdaj brez njega in trži tudi ž njim, če le more in sme.

Razun opija je poznal tudi druga omamljiva zelišča, kakor koprivo, zobnik, kristavec ali svinjsko dušico (*Datura Stramonium*) itd.

Po ciganih in po drugih ljudéh zmočeni neumneži so imenovana strupena zelišča sama ali pomešana z družimi ali vživali ali kadili se ž njimi, ali delali čarovniška mazila iz njih. Eno in drugo jim je omamilo občutke. Se vé, da so bili posledki vsled raznovrstne porabe raznovrstnih rastlin tudi raznovrstni. Časih so kot zamaknjenci mislili, da vidijo duše umrlih, ali da se pogovarjajo z družimi duhovi, ki jim pravijo čudne reči.

Gassendi pripoveduje, da se je neki ovčar v Provinci s svinjsko dušico pripravljaval v stan zamaknjena, ki ga je po njenem vžitku tudi vselej obšlo.

Mazanje s čarovniškim mazilom je človeka spremenilo večidel v jastreba ali v vrana, za kar je po zapisnicah čarovniških sodeb dovolj dokazov.

Bolj na drobno je težko govoriti o teh čarovniških pripomočkih, ker jih nikdo ni takrat preiskaval. Bili so pa tudi tedanji sodniki in zdravniki za tak posel prenevedni.

Prava domovina čarovnije je vzhodna in severna Evropa. Pečajo se pa ž njo vsi narodi celega sveta bolj ali manj, kakor je njih izobraženost. Čarovnija je pa tudi tako različna, kakor so različni značaji mnogovrstnih narodov. Vsi pa pripisujejo čarovniškim pripomočkom od znanih naravnih različne moči, katerih učinki so tedaj nenavadni.

Vsa čarovnija z vsemi svojimi škodljivimi in neškodljivimi odrastki visi na veri, da so res v naravi neznane moči, in na prepričanju, da ž njih pomočjo je človeku mogoče na nenavadni način gospodariti naravo. Kar je naloga vednosti in preiskovanje približno doseči zamore, to se kaže v veri na čudeže kot prezgoden in tedaj nerodoviten cvet. Lepa človeku prirojena želja, da bi spoznal vzrok vsake naravne prikazni, spremenila se je v hud strup, ki mu razjeda celo bitje in ki ga je popačil tako, da je pozabil na svoj visoki namen, odpadel od Boga, in jel čarati in duhove zaklinjati.

Husarji na Polici.

(Spisal Fr. Erjavec.)

(Konec.)

Neki popoldan — bilo je že proti koncu mesca listopada — sedi Mokošinyi sam v lopi grajskega vrta, ter se pogosto ozira po stezi, ki pelje od lope do grada. Listje, ki je po leti tako gosto obraščalo lopo in delalo prijetno senco, ležalo je zdaj na tleh, mrzloten veter je pihal in prve snežinke so jele padati izpod sivega neba.

Danes je prišlo ritmajstru povelje, da mora v treh dneh iti od tod v Ljubljano, ondi bo nadalje zvedel, kam ga pelje pot. Ritmajster je bil kot vojak navajen tacega nemirnega življenja in do zdaj ni mogel ravno reči, da bi bil kak kraj zapustil s težkim srcem — ali danes se mu je tresla roka, ko je odprl list in hitro preletel suhoparne vrstice. Možini je bilo prav žal, ko je zvedel, da ga bodo zapustili gostje in niso bile le prazne lepe besede, ko je zagotavljal ritmajstru, kako težko ga bo pogrešal. Tudi gospa je tako govorila, akoravno je njej v resnici bilo ljubo, da jih zapusti mož, ki je v Berti zbudil strastno nagnjenje. Ko ga ne bo več vidila in čula, tedaj ga bo spet pozabila, saj je še na pol dete — mislila si je mati. Ali Berta ni bila več dete. V teh kratkih tednih, kar je spoznala moža, za ktere ga je zdaj v prvi ljubezni tako strastno gorelo njeno srce, so se bujno razvile njene dušne moči. Značajno in moško obnašanje Mokošinyjevo se je lesketalo v njeni mladi duši. Današnja novica o odhodu ritmajstrovem ji je trgala srce; zamišljena je strmela skoz okno in ko so vsi drugi obžalovali ritmajstrov odhod, le ona ni našla besede za to.

Po obedi je dobil Mokošinyi priložnost se približati Berti, ki je pri oknu slonela. „Gospodična Berta!“ šepeta ji na uho, „v treh dneh moram iti od Vas in vendar bi Vam imel še toliko povedati. Ako morete, prosim Vas, pridite popoldne v lopo na vrt, jaz Vas bom ondi čakal.“

Berta se je molčé obrnila na stran, da bi skrila solze, ki so ji zalivale oči.

Dolgo je že ritmajster čakal v lopi, ali ni se prikazala deklica, po kateri se je tako željno oziralo njegovo oko. Razne misli so mu plule v nemirnem srcu. Ali bo prišla ali ne? Ali te ljubi ali ne? Znabiti te je preslepilo le tvoje lastno samoljubje, da si vidil ondi ljubezen, kjer je bila le navadna prijaznost in uljudnost? — Ali ne! njeno oko ne more legati! — In vendar je bila danes nema, ko so vsi obžalovali tvoj odhod, sama ona ni imela prijazne besede za te.

Pomeni li to hladnost proti tebi, ali morebiti ne more govoriti vpricho drugih, ker se ji srce v britkosti topi? Boš li kdaj dosegel te sreče, od ktere si tako lepo sanjal zadnje dni! Današnji dan nosi v svojem krilu za te ali srečo ali pa nesrečo. Kmalo bo določeno!

Jelo se je mračiti, Mokošinyi je vedno bolj padalo upanje — kar na enkrat zašumi ženska obleka — in Berta stoji pred njim.

Mokošinyi plane kviško, ter ji strastno poljubi roko. „Hvala Vam gospodična! Moje srce me tedaj ni prevarilo, ko sem bral ljubezen v Vaših očeh. O Berta! jaz sem danes najsrečnisi človek!“

Mokošinyi jo prime za roko, ona vprè v njega velike modre oči in tako sta kot zamaknjena stala dolgo molče in v očeh ste se strinjale njuni lepi duši.

„Berta! ljubim Te, ljubim Te bolj kot svoje življenje in vsi moji živi dnevi so posvečeni le Tebi; Ti si moje soluce, na ktero se bom oziral, dokler mi oko ne otpne“, spregovori Mokošinyi ter nagne svojo glavo. Berta pogleda kviško, njune ustnice so se srečale in prvi srečni poljub je utrdil zvezo dveh ljubečih src.

„Pa tako hitro se morava spet ločiti!“ vzdihne čez nekoliko Berta.

„Ločiti se morava, ali le za kratek čas. Mir je storjen, odpovedal se bom vojaškemu stanu in potem pridem spet, da Te kot svojo nevesto popeljem v svoje dvore. Ali boš šla z menoj na Ogersko?“

„S Teboj do konca sveta, ako je treba.“

„Še jutri Te bom prosil od Tvojih staršev in ako želé srečo svoji hčeri, privolili bodo v najino zvezo, ki jo je ljubezen sklenila. In da se ljubimo, veli nam, moja in Tvoja, nam veli naša vera.“

„Jaz Te ljubim!“ vzdihne Berta, se oklene okoli njegovega vratú.

Zunaj se je že noč vlegla na zemljo in od cerkve se je zaslišal zvon. To je zdramilo Berto, hitro se izvije iz ritmajstrovih rok — še enkrat si stisneta roke, še enkrat se poljubita — in Berta kot lahka srna zbeží po stezi proti gradu.

Drugi dan je bila nedelja. Možinovi so bili kot po navadi pri deseti maši in so se pripeljali proti poldnu domu. Mokošinyi jih je že težko pričakoval, ker danes je sklenil snubiti Berto. Oblekel se je prav praznično, krasna obleka je objemala gibljive lepo zrasene ude, kot bi bila nanje vlita; danes si je pripel tudi križec, ktereга mu je cesar sam obesil na junaške prsi v znamenje posebne hrabrosti. Bog vé, kolikokrat je že premeril v hitrih koracih svoji dve sobi, časih je stopil k oknu in gledal na cesto, ki pelje od cerkve; pri ti priči pa, ko zapazi kočijo, postane mu nekako tesno pri srcu, kot še nikoli poprej. V vojski, ko so žvižgale sovražne krogle okoli njegove glave, je bil mirniši, nego danes, ko si misli snubiti svojo ljubo. Ta ura bo odločila njegovo srečo ali nesrečo. Ko se kočija ustavi na

dvorišču, pošlje svojega služabnika, da prosi gospôdo v njegovem imenu za kratek razgovor.

Možina in tudi njegova gospa si nista mogla misliti, kaj je Mokošinyiu, da se danes po služabniku napoveduje, ker je sicer tako domač; danes se še vsaj ne bo poslovil, ker ostane še dva dni med njimi. Le sestri ste dobro vedile, Berta je Juliji prejšni večer vse povedala. Kakor so prišli iz cerkve, ostali so vsi v salonu, Berta pa ni vedela, ali bi ostala, ali bi šla, da bi skrila nemir, ki jo je navdajal, stopila je k oknu ter si igrala s svojim kanarčkom.

Mokošinyi stopi zdaj v sobo, vsi so se začudili, ker še nikoli ga niso vidili tako prazničnega. Možina mu stopi naproti ter mu prijazno podá roko. Gospa mu ponudi stol. Vsi so čakali njegove besede, Berta se je tresla kot šiba na vodi.

„Kakor veste“, spregovori ritmajster, „me moja dolžnost spet kliče od tod, v dveh dneh bom moral spet zapustiti Vašo hišo, v kateri sem užival najlepše dneve svojega življenja. Presrečna hvala Vam, premilostljiva gospa in Vam predragi gospod, za Vašo gostoljubnost, s katero ste tako prijazno sprejeli Vam nepoznanega tujca. Gotovo niso le navadne prazne besede, ako rečem, da se bom vedno z največim veseljem spominjal na srečne čase, ki sem jih preživel med Vami. In kako bi tudi mogel pozabiti kraja, v katerem mi je tako rekoč še le vzhajala danica mojega življenja; kako bi mogel izbrisati iz spomina mesto, na katero me veže silna moč—moč ljubezni. Da! jaz ljubim, presrčno ljubim Vašo hčer gospodično Berto. In zato sem danes stopil tu pred Vas, da jo slovesno snubim; ter Vas prosim, da mi jo daste v zakon, da postane moja mila žena.“

Možina je ves osupnjen strmel v ritmajstra; ta snubitev mu je prišla tako iznenadi, da svojim lastnim ušesom ni verjel. Čudno se mu je zdelo, kako se je v tem kratkem času in brez njegove vednosti moglo splesti to znanje.

Berta se je boječe ozirala na mater in je skušala na licu brati, kaj se godi v njeni duši. Gospa je sedela zamišljena, človek bi rekel, na njenem obrazu se je bolj razodevala nevolja nego privoljenje.

„A Berta?“ jecne Možina.

„O! njene ljubezni sem si svest.“ Pri teh besedah se ozre Mokošinyi na Berto in stopi bliže nje. Ona ga ljubeznjivo pogleda in ta pogled je bolj govoril, kot najbolj zgovorne besede.

„Pri prvi priložnosti“, govori na dalje Mokošinyi, „odpovem se svojemu sedajnemu stanu. Na Ogerskem imam grajščino, ki dasitudi ni ravno med največimi, daje mi vendar take dohodke, da lahko vsako željo spolnim svoji ženi. K najini sreči ne manjka ničesar, nego Vašega privoljenja.“

Možina pogleda na svoje ženo in hoče spregovoriti, ali ritmajster mu seže v besedo.

„Prosim nikar se ne pre naglite, ne recite ni da ni ne. Tu se tiče prihodnje sreče Vaše hčere, stvar je vredna, da se premisli. Preden grem od Vas, prosil bom za odgovor, ali zdaj še ne.“

„Še nekaj!“ dostavi počasi Mokošinyi s tresočim glasom, pri tem se mu čelo zgrbi in lice se mu je zmračilo, kakor potemni zemlja, kedar pri jasnem dnevu oblak zakrije solnce. „Še nekaj moram povedati. Mislim in upam, da to ne bo motilo ne Tebe, ljuba Berta, ne Vas, ki ste njeni starši — ali povedati vendar le moram. Vedite tedaj — jaz sem protestant!“

„Ah! to sem slutila!“ zavpije gospa in hoče k svoji hčeri — ali kot v nezavesti pade spet v naslonjač in Julija skoči k njej. Berta omahuje v Mokošinyievih rokah, Možina se približa ljubečima ter prime Berto za roko. „Pojdi k meni, moje ubogo dete!“ Berta spusti ritmajstra in pade ihtéca na očetove prsi.

Mokošinyi je stal kot od strele zadet; zdelo se mu je, da je odzvonilo njegovi sreči, čutil je, da je odveč zdaj med temi ljudmi. Solza britkosti se mu utrne in s pobitím srcem zapusti sobo. Zunaj ukaže služabniku sedlati konja, poroči hišini, naj ga izgovori pri gospodi in potem zdirja proti veliki cesti. Brez pravega cilja je jahal tje v en dan, zvečer pride „pod gaber“ in tu ostane do družega večera. Ko pride drugo noč domu, poda mu služabnik pismo. Hitro ga odpečati in bere:

Predragi gospod! Ne morem si misliti resnično srečnega zakona, v katerem ne vlada edinost med možem in ženo tudi v malih stvaréh. Najmenj si pa morem misliti srečen zakon, kjer vera enega ni sveta drugemu. Moji hčeri ste odrejani v sveti veri mojih dedov in pred-dedov in rad bi imel, da tudi moji unuki, ako mi jih je Bog namenil, ne zapusté vere svojih dedov. Mi vsi spoštujemo Vas in visoko cenimo prelepe lastnosti Vašega srca in uma in tedaj tudi toliko bolj obžalujemo, da se oži zvezi med nami protivi nepremagljivi zadržek.

S tem se Vam vsi priporočamo ter Vam iz vsega srca želimo srečo v vsem in povsod. Vaš pošteni značaj mi je prorok, da ne bote več iskali priložnosti, z mojo hčerjo govoriti. Vam

udani Možina.

Drugo jutro so husarji odhajali. Možina se je na vse zgodaj odpeljal od doma, ker ni bil prijatelj ženskega tarnanja in zdihovanja, in to je vedel, da brez tega ne bo.

Ritmajster res ni iskal priložnosti z Berto govoriti. Po služabniku je poslal gospej svojo karto za slovo in ko je na dvorišču sedel na konja, bile so vse tri ženske pri oknu — to si je bila Berta izprosila od matere. Še enkrat se ozre Mokošinyi na okno, migné z roko v zadnji pozdrav in kot blisk ga odnese konj v vas.

Tu so stali pred cerkvijo husarji vsi pripravljene za odhod in skor vsa vas, mlado in staro, okoli njih. Tudi Anica z Levko je prišla

do župana, da se še enkrat poslovi od svojega ženina, akoravno je on včeraj skor celi dan slovo jemal.

Ko pride ritmajster, vsi poskačejo na konje, Miška zatrobi k molitvi in potem odrinejo. Otroci so jih pa spremili še daleč iz vasi.

Žalost in britkost ste se po odhodu husarjev vdomačile na poliškem gradu, Berta ni mogla pozabiti Mokošinyia in čas ni mogel ozdraviti rane, kakor je mati prerokovala. S časom se je sicer na videz umirila, ali na njenem licu se je videlo, da trpi njena duša. Pogoste solze so pogasile divni plamen, ki je poprej gorel v njenih očeh in rožice na njenih licih so pobledele vsled mnogih prečutih noči.

Kmalo potem je druga nevolja zadela hišo. Bližnji sosed, s katerim je imela Julija že dolgo znanje in ktereга je res ljubila, je vrnivši se z daljnega pota, zapustil Julijo in si našel drugo nevesto. In kot bi še ne bilo dovolj žalosti v hiši, zbolí mati prav nevarno. Hčeri ste se skušali, ktera ji bo bolj stregla — ali ni ji bilo več pomagati, njeni dnevi so bili soštetí; še preden je sneg skopnel po dolinah, položili so jo v hladno zemljo. Materna smrt je Julijo, ki je bila od zadnjega vsa spremenjena, tako potresla, da je sklenila se odpovedati svetu in njegovemu goljživemu upu in iskati miru v samostanskih zidovih. In oče ji ni mogel braniti, ko je videl njeno trdno voljo. Mesec dni po materni smrti je bila kot novica sprejeta v ljubljanski kloster.

Spomladi je prišel vahtmajster po svojo Anico. Spremljal ga je njegov oče, ki je prej kot mogoče želel videti svojo sinaho in še dva druga prijalla. Berta sama je oblekla Anico na dan poroke, in marsikaka solza je padla iz njenih lepih oči na Aničino glavo, ko ji je v lase zapletala nevestin venec. Levka je napravila gostovanje, ki je trpelo tri dni in skor cela vas je bila povabljena, — župan je bil starešina, Levka pa teta, Matizelj je pa mislil, da so se spet vrnilí na svet zlati časi, ker tako dobro se mu še nikoli ni godilo.

Možini je ostala zdaj le edina Berta, ali bolj rekoč le njena senca, srce se mu je trgalo, ko je videl, kako mu od dne do dne gine njegovo ljubljeno dete. Najrajši je sedela v lopi na vrtu, oče jo je tu navadno našel v solzah zatopljeno. Možina je sicer kot poprej hodil okoli svojega gospodarstva, ali tudi to ga zdaj ni več veselilo. Drevje je sicer cvetelo, žito je rastlo bujno in gora se je zelenila, ali vse to ne more več razveseliti njegovega srca. Kaj mu pomaga vse to, če mu doma vehne njegova najljubša cvellica.

Prišel je Možinov god. Tega dne se je vedno veselil, ali letošnji ga je le še bolj spomnil na te, ki jih je zgubil. Lani je bila še živa žena, imel je še obe hčeri srečni, zdravi in veseli pri sebi. A danes? Bil je podoben drevesu, kteremu so podsekali najmočnejše korenine,

Srce mu je pokalo od žalosti, ko stopi v jutro Berta oblečena s šopkom cvetic sama pred njega.

„Ljubi oče!“ spregovori Berta, ali dalj ne more govoriti, solze so ji zatopile besedo, tudi Možina ni mogel govoriti, strastno objame svojo hčer in jo pritisne na svoje prsi.

„Govori! edino moje dete, govori, kaj bi rada!“ stoče stari.

„Oče! Oče! ne morem si pomagati. Jaz ga ne morem pozabiti.“

„Le srečno bi te rad videl. Ako misliš, da boš srečna ž njim, vzemi si ga, jaz ti ne branim. Kar je Bog zvezal, ne more biti slabo.“

Drugi dan je pisala Berta v mesto svoji prijateljici. Mokošinyi je bil še v Ljubljani, od Bertine prijateljice je zvedel, da je oče spremenil svojo misel. Še tisti dan je hitel Mokošinyi na Polico. V štirih tednih je bila Berta Mokošinyieva žena in precej po poroki sta se podala na Ogersko. Možina zdaj sam ni mogel več strpeti na Polici, prodal je svoje posestvo, ter se na prošnjo Mokošinyievo preselil na Ogersko, kjer je priča Bertine sreče in sred lepih unukov je sam omladel. Vsako leto enkrat pride na grob svoje ranjce žene, obišče Julijo in svoje stare prijatelje in tem pripoveduje od sreče svoje ljube Berte.

Kteri, a, o — ki.

(Spisal P. Ladislav.)

B. Kteri.

Da razvidimo pomén besede kteri po celem obsežku, poglejmo jo po posameznih razdelkih, in v ta namen vzemimo v prevdarek nekatere stavke, namreč:

1. Če pravim n. pr.: *Po kteri poti hočem iti?* odg. *ktera se ti bo najbolj uglajena zdela.* *Ktero ovco mi boš dal?* odg. *ktero si zbereš.* *Ktere bukve naj vzamem?* odg. *ktere hočeš* — naznanim s tem, da si človek izmed več reči eno odbere, pa ne določim, ktero naj vzame. Praedikat ali to, kar je rečenega v odvisnem stavku, še ni pridjan kakí gotovi osebi (reči), ter osebe še niso razločene, to se ima še le zgoditi, in oseba je le splošno in nedoločno naznanjena. Tak kteri izrazi osebo le nedoločno in pové, da se ima praedikat še pridjati, ne pa da je že pridjan. In v tem smislu je kteri različen od ki, zakaj ako pravim: *Pojdi po tisti poti, ktera je uglajena,* mislim si že gotovo pot, in hočem naznaniti s pridevkom „uglajena“ ravno to, ter jo razločim od drugih, in tako dopolnim razumek (ki 1.). Ako

pa pravim: Pojdi p. p. ktera je ogl. — naznanim to le sploh. — V takih stavkih ima kateri tedaj ta pomen, da vzame izmed več reči eno, in da pové, praedikat glavnega stavka spada k tisti, ktero zadeva praedikat odvisnega. Ker pa praedikat odvisnega stavka nobeni gotovi osebi (reči) ni pridjan, naznačena je reč le splošno. — Razumek splošnosti kaže se posebno ondi očividno, kjer se rabi beseda koli, post.: Kteri del modrovanje koli naj obdeluje modrijan, v ktero reč koli naj se vtopi, povsod in vselej naj ima pred očmi, da itd.

2. Prvemu podoben, pa ne enak pomen ima kateri v stavkih, kakoršni so taki-le: *Materialne sreče nima narod, kteri nima duševne izobraženosti. Tretji sebičneži so tisti, kteri narod svoj zatirajo. Lažnjivi preroki so, kteri niso od Boga poslani, kateri pobožnost grajajo, kteri zoper resnice svete vere govoré.* — V takih stavkih izrazuje odvisni stavek lastnosti ali djanja in po teh spada oseba v dotično vrsto, to je odvisni stavek naznanja, da oseba s temi lastnostmi, ali s takim djanjem gre v vrsto tistih, ki so omenjene v glavnem stavku. Tak stavek ne določi edinstva (Individuum), ampak vrsto, je praedikativnega pomena in se dá včasi spremeniti v hypotetični stavek z ako. Če namreč pravim: Narod je nesrečen, kteri ni izobražen, nimam v mislih tega ali unega, ampak le, da vsaki je nesrečen, ako ni izobražen; vsak prerok je kriv prerok, ako ni od Boga poslan. Včasi je beseda tak zraven, ali vsaj se dá misliti, postavim: Gledati se mora, ali je prava kuga, to je, taka kuga, ktera se pri nas ne izcimi sama po sebi (namreč, ali gre v vrsto tistih bolezin —).

3. Odlikaven pomen ima kateri tudi v stavkih, kakoršni so: *Glejte no, župan, kteremu je vse zaupalo, ogoljufal jih je (župan je imel toliko veljave, da —). Stopa naprej po lestviči, ktera se je pod njim šibila, in dotikala se skoraj divjih valov, (dasitudi je bila tako slaba, da — pa vendar gre). Slomšek so bili zvezda, na ktero je cela Slovenija s počesčenjem gledala (kakor voditeljca svitla zvezda se odlikuje, da nanjo gledajo).* — V tacih stavkih izrazuje odvisni stavek lastnost ali djanje, in po teh rečeh se oseba odlikuje ali razločuje od drugih, in tako je njen značaj bistveno določen ali vsaj po dotični plati modificiran, da se vé, v katerem obziru se odlikuje. Tak stavek je značaven (karakterisierend).

Kar imamo po vsem tem reči o kateri, spozvati se dá v tem-le:

a) Kteri je po svoji prvotni naravi prašaven zaimdek, in imá tudi kot nanašavnik nekako samostalnost, in njegov stavek je v bistvu razlagaven (erklärend).

b) Po posameznih oddelkih je veljava njegovega stavka ta, da 1) odbere izmed več oseb (reči) eno, ali pa edinstvo (Individuum) iz vrste, toda nedoločno; 2) vvrsti edinstvo v vrsto po lastnostih, da namreč edinstvo s temi in temi lastnostmi spada k tej in tej vrsti, pa tudi posamezno ne določi; 3) pridene osebi (reči) značavni (karakterisirendes) praedikat, ter ga tako loči od drugih po lastnostih, da mu

modificira in naznani veljavo posebno po tej strani. — Tu ima **kteri** najbolj relativno veljavnost, in služi kot odlikaven (*hervorhebendes*) pridevek.

c) Dasitudi se nanaša vselej na osebo (reč), vendar je splošnega pomena in nedoločen (ali vsaj samo relativno določen, namreč po lastnostih).

d) V genit. množine in genit. edn. za ženski spol namestuje **ki**, kedar je genit. partitiven ali pa svojiven, post.: *Prinesel sem mnogo spominov, kterih (part.) nektere podam bravcem. Prijetno je ozirati se po naši domovini Krajni, ktere vsi trije oddelki Gorenško, Dolensko in Notranjsko nam toliko lepot hranujejo.*

e) Ker ima **kteri** samostalen pomen, da se večkrat ta stavek obravnavati kot samostojni, in vpeljevati z besedami: in, pa, da, ako, kakor namreč nanese notranji pomen in ravno tu vrnilo se nam je veliko germanizmov, ker smo vajeni vsaki „welcher“ predstavljati z „kteri“. Torej pravilo naj nam bode to: Glejmo, je li stavek res čisto oziraven, in h katerim zgorej navedenih oddelkov spada, ako pa se ne dá nikamor vverstiti, pomagati si moramo drugače in stavek vpeljavati z dotičnimi členki.

f) V instrm. stoji **kteri** (s katerim) velikrat na videz mesti **ki**, toda taki stavki spadajo večidel k Nr. 3. Ravno tako tudi v lok. s predl. p o.

g) Karakterističen pomen besede **kteri** je ta, da kaže ali osebo domišljeno (v mislih, nedoločno) ali pa djanje pogojno in samo v oziru dotične osebe veljavno.

Ko bi morda utegnilo biti vprašanje, v čem ste si podobni ali v čem različni te besedi, reči se mora, da vprašanje zadeva le vnanje razmere ali pa posamezne oddelke, zakaj v bistvenem pomenu ste čisto ločeni ena od druge. Tako na primer se ločite po vnanje v tem, da **ki** se mora vselej nasloniti na samostavnik ali zaimek, ter ne pričinja govora, **kteri** kot samosvojen zna stati na prvem mestu v stavku. Ravno tako imajo posamezni oddelki obeh pač nekako podobnost, toda zato se ne sme govoriti o enakosti po celoti, ampak po oddelkih; postavim, mala deklica pride in pravi: „Dajte mi bukve, v kterih je vera (razlaganje)“, ali pa „dajte mi bukve, ki je vera v njih.“ V prvem stavku hoče reči: take, da bo vera v njih, pa nima v mislih nobenih gotovih, govor je nedoločen (**kteri** Nr. 1.); v drugem stavku pa si že misli, gotove bukve, jih že pozná (**ki** Nr. 2.). — Taka je s stavkom: „Možje, ki vam je izročena skrb za občino, spolnajte dolžnosti“ in pa „možje, kterim je izročena skrb itd.“; v prvem služi adv. stav. k temu, da razloži kake ljudi zapopada beseda „možje“, namreč župane, učitelje, to vé govornik (**ki** Nr. 1.); v drugem pa si misli vrsto tistih mož, pa jih nima določenih, jih ne pozná (**kteri** Nr. 2.). — Taki in enaki stavki so si podobni po vnanji obliki, po notranjem pomenu pa so različni ravno zato, ker ste različni besedi

ki in kateri, zakaj ki se ozira vselej na določno osebo (reč), kateri na lastnosti določne ali nedoločne osebe.

Za praktično rabo naj veljajo nam te-le pravila:

a) Glejmo, je li dotični stavek res nanašaven ali ne; ako ni, mora se gledati, h kateri vrsti (Satzkategorie) spada, in potem se vvede z dotičnimi vezniki: da, in, in pa, pa, ker, ako itd.—Ako pa je res nanašaven, morajo se

b) Besede staviti tako, da pride samostavnik ali sploh beseda, kamor se nanaša odvisni stavek, na konec, tako da ozir. zaimek precej za njim sledi, (Cigale Nov. 1853 str. 327), in v nanašavnem stojé druge besede tako, kakor bi stale, ko bi bil stavek samostojen.

c) Ki se rabi: 1) Kedar ima nanašavni stavek v sebi zapopadek (Inhalt) reči ali sploh besede, kamor gre stavek. 2) Ako hočemo ž njim povedati, da mislimo to in to osebo (reč), in ta mora biti vselej znana. 3) Kedar se pridene znani osebi (reči) kaka karakteristična okolšina.

d) Kteri se rabi: 1) Kedar izvolimo izmed več reči eno (Individuum), pa ni še znana in nimamo v mislih nobene gotove ali določne. 2) Kedar devamo po lastnostih ali djanji eno osebo (reč) v vrsto, tako da izmed več reči po lastnostih spada v to in to vrsto, pa oseba tudi ni znana, in le splošno naznačena. 3) Kedar se prilaga osebi posebno odlikaven pristavek, oseba je sicer znana, pa praedikat se ji pridene iz nedoločne vrste.

e) Beseda ki ne sme nikdar nastopiti mesto besede kateri, beseda kateri pa nastopi včasih mesto ki, in sicer kot genitiv svojiven in partitiven v množini za vse spole, in pa v ednini za ženski spol. Ravno tako v lokalu (razun krajevnega predl. v) in instrumentalu, kedar namreč bi se moral zaimek predaleč postaviti od ki.

f) Glejmo, da ne bomo rabili zaporedoma dveh nanašavnih stavkov z različnimi skloni oziravnega zaimka; kajti v takih slučajih slovenščina rada prestopi iz nanašavnega govora v kazavnega, kakor se velikrat godi v grščini; to pa zató, ker slovenščina nima rada predolgih stavkov odvisnih.

g) Glejmo, da rabimo v lokalu za zaznamek kraja in časa besede kjer in kedar mesto ponemčenega v — na katerem.

Хрвашко-србско берило.

Домородна ђвства.

I.

Сваки пут, кад се попнем на какав повиђији тум или главицу, оћ колика и какова ђвства се мѠму срдцу тада појаве!

Кудгод погледом кренем, свакуд ми се рај отвара, али срдце миесто да се тому радује и весели, оно све то већма удара, мира неима, и ћас на ћас тако се узнемира, кано да ће силонике својими тећкими ударци ђврсту груд пробити и нјекуда одлетети. Око неганјиво стоји упрто на каковој најмилијој тоћки, мотрећ на примier пастирћића, како у свѠм недућжном незнањству весело дане провадја, како мећ својими јанћићи попиевкује, поскакује и ш нјими се забавља и поиграва, не знајућ за никакве ине бриге, не санјажућ јоште ништа о варалјиву свиету, неимажућ појама о свом народу, не марећ за туђе среће и несреће.

Благо теби мој недућни дјећаку али јао мени, који превалић скоро половицу живота; теби из лјубави цвату милодушне роћице, мени бодљиво трње; ти лјубић срећна отеа, милу мајку, лјепотицу сестрицу и ја лјубим лјубавју горућом али морам лјубити аћ разциепкан, к тему незлоћан народ, несрећну домовину, лјубу братју свак ћас завадјену! С тога и неботице крићажу моје мисли од миеста до миеста, не били гдје одпоћинуле, не били гдје капљу утјеће и задовољства наће. Јоћ нје могуће! Својим стриеловитим полетом бјеће у проћастност, лебде над Косовим пољем... страћан призор! Стенје несретни Лазар, пада у гроб, стрмоглавја за нјим народ мили. Оћ смртносна рано! јоште ни данас извидана ниси.

Пренућ се из свога осиећанја; силе ми биаћу ослабљеје, тећки и редки уздаси одрубљивали се из средине жалостна срдца, а лице биаће огрнуто копреном велике туге, му за свим тим на сјеваћем оку ћитало се нјеко изванредно унутарње умирење и задовољство. J. G. Krasanin.

Риба и дѠвојка.

ДѠвојка сѠди крај мора,

Пак сама себи говори:

„Аћ, мили Боже и драги!

„Има л' што шире од мора?

„Има л' што дуже од поља?

„Има л' што брже од коња?

„Има л' што слаће од меда?

„Има л' што драже од брата?“

Говори риба из воде:

„ДѠвојко, луда, будало!

„Шире је небо од мора,

„Дуже је море од поља?

„Брже су очи од коња?

„Слаћи је шећер од меда,

„Дражи је драги од брата?“

Besednik.

Tisučletnica sv. Cir. in Metoda. Povej ljubi Glasnik! dragim Slovencem in vsem slovenskim bratom, da se je tudi na meji slovenske zemlje, v Celovcu, obhajal tisučletni spomin slovanskih apostolov ssv. Cirila in Metoda. Čitaje mnogovrstne priprave, ktere delajo naši bratje na jugu in severu, na vzhodu in zapadu, da bi dostojno obhajali za ves slovanski svet prevažno slovesnost, na tihem premišlujem, ali bomo le koroški Slovenci zaostali, ali se ne bomo zavedli, da smo tudi mi steblo veličanskega debla slovanskega? Živo veselje me prešine, ko zvem, da namerjajo vrli domorodci, slovanski bogoslovci v celovškem semenišči, na binkoštni torek slaviti tisučletni spomin slovanskih apostolov. Pristrčno hvalo jim vedo vsi Slovenci, da so jim spolnili iskrene želje, ter tako umetno in dostojno vredili preimenitno slovesnost. 26. majnik bo nam vedno v blagem spominu ter slovenskemu svetu živa priča, da duh slovanski na Koroškem ne spava, ampak da se v varnem zavetju lepo razvija in vesele plode obeta. Sad nepozabljivega pokojnega Antona Martina Slomškega se ni zadušil, ni posahnil, ne hira, marveč le čvrstejše se vkoreninja, prav veselo zeleni. Tesni prostor mi ne dopušča, kakor bi rad, širje opisovati obhajane slovesnosti; nate torej le kratek načrt:

Pričela se je slovesnost zjutraj s slovesno peto mašo; ktero so služili semeniščni vodja. Pri sveti maši so peli slovenski: „Pred Bogom pokleknimo“; pri darovanji čveterospjev „Upanje“, napev K. Klinarja; po povzdigovanji „Slava Cirilu in Metodu“, bes. Majar-ja, napev K. Klinarja; po sveti maši pa zapojejo „Tebe Bog mi hvalimo.“ Že kajsi vode je poteklo, kar se v Celovcu pri slovesni božji službi ni več pelo slovenski; marsikterega je ginilo, ko je čul v mili materni besedi božjo slavo prepevati.

Popoldne so napravili besedo in so v ta namen prav okusno okinčali veliko sobo. Kot vvod zapoj) pridno urjeni pevci: „Slavo sv. Cirilu in Metodu“, prvo vrsto. Potem se prav lepo vrstijo govori, pesme in deklamacije v tem-le redu: 1. „Nagovor“. (Tisučletnica in njen pomen za Slovenstvo.) „Domovini“, pesem, besede dr. R. Razlag-a, napev dr. B. Ipavie-a. 2. „Življenje in delovanje sv. Cirila in Metoda“; za tim pa tri pesmice: a) „Lipa“, besede D. Terstenjak-a, napev dr. B. Ipavica; b) „Stesk“ česka; c) „Kje dom je moj?“ 3. „Ali smem Slovenec biti“, zložil Svitoslav, in pesem „Pobratimija“, besede in napev Jenko-ta. 4. „Hrast in lipa“; potem pesem „Ne vdajmo se“, besede iz českega, napev Vilharjev. 5. „Slovenija oživljena“ od Bilca in „Triglav“, besede M. Semrajca. 6. „Car Simeon na smrtni postelji“, govor staroslovenski in „Na jezeru“, beseda in napev Vilharjev.

V pristrčni besedi duhovni oče nagovorijo bogoslovce ter jih opomnijo, naj po zgledu slavnih apostolov ssv. Cirila in Metoda resnice sv. vere dobro in pogosto premišlujejo, pa tudi materne besede naj ne zanemarajo, da bodo mogli svojim rojakom dušno hrano v čedni posodi deliti.

Slovesnost končajo pevci s pesmico: „O tih mrak“, in zadnjo vrsto: „Slava sv. Cirilu in Metodu“. Več rodoljubov in milostljivi knezoškof so besedo počastili s svojo nazočnostjo in izvrstno izpeljavo enoglasno hvalijo vsi, ki so bili pričujoči. Največa hvala gre pa vam, vrli domorodci, ki ste s tolikim trudom in veseljem napravili slovesnost v slavo ssv. apostolom Cirilu in Metodu in v čast vsem koroškim Slovencem. F.

Iz Zagreba. — om—. Šolska tukajšnja mladina je jako zavzeta za narodno stvar. Posnemati je namreč začela slovenske dijake, ter zdaj tudi ona izdaja svoje vaje v mični knjižici pod naslovom „Rodoljub“, kterega vreduje mladi pravnik gosp. Arm. Veber. Če bode „Rodoljub“ tako naprej korakal, kakor je začel, zna zares obilen plod med hrvatsko mladino obroditi, kar mu iz vsega srca želimo. Prvi zvezek je donesel raznega gradiva v vezanih in nevezanih besedah — vse lepo znamenje, da tudi bratom Hrvatom živo iskrica ljubezni klije v srečo do domovine. Le složno naprej, da vam „Rodoljub“ visoko starost doživi! — Ne bode dolgo in zagledala bode krasna knjiga beli dan, — rečem krasna, ker enacega podvzetja dolgo ni bilo. Združili se bodejo namreč vsi jugoslavenski jezici v en venec, kateri bo kinčal naš jug, ter svetu kazoval lahke razlike med južnimi narečji. Ta gotovo dišeči venec, spleten iz najboljših in najlepših cvetic južnega polja, imenoval se bode: Niz bisera jugoslavjanskoga. Izdajatelj mu je g. V. Pretner in vrednik gosp. Nikola Stokau, mlad domoljub, kterega bo težko to podvzetje gotovo slavilo. Z žalostjo sem moral čuti, da so do zdaj Slovenci najmanje obljubili podpirati to delo, zatorej naj tudi „Glasnik“ oznaniti to knjigo svojim častitim bravcem, kterim ga tudi jaz prav živo priporočam, posebno tudi zato, ker bo ta „niz bisera“ obsegal do 20 tiskanih pól, ter donesel izdelke tudi od naših vrljih pisateljev gg.: Davorina Trstenjaka, dr. R. Razlaga, Gr. Kreka itd. Kdorkoli ljubi beletristiko in kdor le za južno-slovansko slovo hrepeni, gotovo bo segel po tej knjigi, na katero more se naročiti z 2 gl. 50 kr. v Zagrebu in sicer v Ilici pri gosp. izdajatelji. Le s podpiranjem tacih knjig moremo doseči zlato slovo, tisto daljno zvezdico, po kterej marsikteri narod tako milo vzdihuje. Slovenci! dokler raji kupujemo razne nemške romane in druge stvari, dokler le ptujo literaturo podpiramo, svojo pa stradači pustimo, tako dolgo težko bo kaj iz našega truda. Le združena moč Jugovičev more nas pripeljati na tisti vrhunec omike, na kterem se nam ostali izobraženi narodi — smeja jo.

Skladba jazyka českeho od **Vaclava Zikmunda**. V Litomišlu in Pragi, A. Augusta. — Pod tém naslovom je ravno kar prišel na svitlo poslednji (VIII.) vezek preimenitnega dela, ki mu ga na polji slovanske skladnje doslej gotovo še ni enacega v nobenem slovanskem narečji. Upamo in želimo, da postane to z veliko učenostjo in natanjnostjo izdelano delo s časom tolicegega vpliva na skladnjo vseh slovanskih narečij, kolicega je bila svoje dni slovnica slavnega Dobrovskega na njih oblikoslovje. V nadrobno presojevanje obširnega dela se ne moremo spuščati (šteje namreč 698 strani v osmerki), ker nam manjka prostora in časa; le toliko bodi še omenjeno, da je vsako pravilo razjasnjeno z obilnimi izgledi iz najboljih českich pisateljev, posebno iz starše dobe, kar daje izvrstnemu delu še večo ceno. — Kedaj izide tudi nam Slovencem delo, da bo našemu jeziku globokeje seglo do jedra, kakor se more to zgoditi v bukvah, za šolske potrebe namenjenih?

Vabilo na naročbo.

S prihodnjim mescem se začne drugo polletje; zato vabimo na naročbo vse dozdanje podpornike, katerim je s tém listom polletno naročilo poteklo, pa tudi druge prijatelje domače književnosti, katerim moremo, če jih je volja, tuđi z nekaj iztisi prvega polletja postreči. Vnanja in notranja oblika ostane Glasniku nespremenjena; kakor doslej vrstilo se bo v njem tudi v prihodnje lepoznavsko in podučno blagó od raznih slovanskih pisateljev. „Staroslovenska slovnica“, ki bo obsegala kacic 6 polpol, priloži se mu vprihodnje vsak mesec, dokler ne bo dokončana.

Polletna cena mu je s poštnino vred 1 gld. 50 kr., v Celovcu 1 gld. 35 kr.; za čast. učence gimn. in realn. šol pa za vsacih 10 iztisov 12 gld. Ob šolskih praznikih morejo vsi učenci viših in srednjih šol (tudi dijaki, ki ga med letom vsi skup pod enim zavitkom prejema) brez vsega daljega plačila posamezne liste na svoj dom prejemati, samo to prosimo, da nam pošljejo vsaj do 25. julija svoj novi nadpis (dvakrat pisan, tako da se more koj na zavitek prilepiti). Ker nam zavoljo priloge ni mogoče, prihodnji list vsem dosedanjim prejemnikom na ogled poslati, ker bi utegnulo preveč iztisov „starosl. slovnice“ v zgubo priti, zato prosimo, da se kmalo oglašé s svojimi naročili.

Vredništvo.

Priložena je 2. polpola „starosl. slovnice“, ktere se bo zavoljo prevelicich stroškov polovica po vrhu prilagala, polovica pa pri Glasnikovih polah zarajtovala, kakor danes.

„Cvetja“ 12. in 13. vezek se razpošlje te dni vsem naročnikom, ki 12. vezka še niso prejeli.

„Slov. slovnica“ se pridno natiskuje, ravno se tiska 9. pola, manjka še 1 pola. Brž ko bo gotova, razpošlje se drugi oddelek, kar se še v prvi polovici tega mesca zgodí.

A. J.